ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 5 | 2021
ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00927

ЎҚУВЧИЛАР КРЕАТИВ ҚОБИЛЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТЕХНИК ИЖОКОРЛИКНИ АҲАМИЯТИ

Н. Утаева
Низомий номидаги ТДПУ ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада ўқувчилар креатив қобилятларини ривожлантиришда техник ижодкорликни ривожлантириш масаласи кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: рақамли технологиялар, технология, эвристик фаолият, стимулли-маҳсулдор фаолият, креатив, ижод.

ABSTRACT

In the state rassmatrivaetsya problem of development of technical creativity in development of creative abilities of students.

Keywords: digital technology, technology, heuristic activity, stimulus-productive activity, creativity, creativity.

КИРИШ

Рақамли технологияларни (компьютер, радио, телевидениэ, Интернет, тельефон ва бошқалар) таълим ва жамиятининг барча соҳаларига жорий этиш шароитида, ўқувчиларнинг техник қобилиятларини ривожлантиришга таъсир қиладиган мураккаб техник даражаларни дарҳол ўзлаштириши, танқидий фикрлашни, умумлаштиришни, объектларни таснифлашни ўрганишда; турли хил илмий фанларнинг асослари билан танишишда; турли илмий соҳалардаги билимларни чуқурлаштириш ва тизимлаштиришда технология фанининг ўрни катта.

Ижодий тафаккур ва креативлик қобилияти психодиагностикаси замонавий психология фанининг энг баҳсли соҳаларидан биридир. Бунинг биринчи ва асосий сабаби ҳозиргача фанда интеллект ва креативлик ўртасидаги муносабат, ижодий фаолиятда ақлий қоби лиятнинг роли масаласи атрофидаги баҳс-мунозараларда қандайдир умумий тўхтамларга келишнинг қийин кечаёганидадир.

Шубҳасиз, юксак ижодий қобилиятлар қандайдир ягона ва ҳатто, бир неча омилнинг эмас, балки педагогик-психологик шарт-шароитларнинг каттагина мажмуаси маҳсулидир.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00927

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Д.Б.Богоявленская ижодкорликни қуйидаги учта асосий типга ажратган: 1) Стимулли-маҳсулдор фаолият - бу қандайдир ташқи стимулнинг ҳаракати билан аниқланувчи махсулдорлик характерига эга. Бу бўғиндаги юқори намоён бўлиш ақлий қобилият ривожининг юқори даражасини ўзида акс эттиради ва “умумий иқтидорлилик” тушунчаси билан айнан бир хил.

2) Эвристик фаолият-бу ижодий характерга эга. Инсон масалани ечишнинг етарли даражада ишончли усулига эга бўлган ҳолда ўз фаолияти тузилиши ва таркибини таҳлил қилишни давом эттиради, алоҳида олинган масалаларни ўзаро таққослайди. Буларнинг барчаси масаларни ечишни янги ўхшаши бўлмаган усулларини яратишга олиб келади. Ҳар бир янги топилган қонуният эвристнинг ўзи томонида кашфиёт, ижодий топилма сифатида баҳоланади. Шу билан бир вақтда у қўйилган масалани ҳал этишга имкон берувчи фақат янги “ўз” усули сифатида қаралади;

3) креатив (ижод). Бунда мустақил аниқланган эмпирик қонуниятлар ечиш усули сифатида фойдаланилмайди, балки янги муаммо сифатида юзага чиқади.

Ижод (креативлик, инглизча creativitv – яратувчанлик) – бу таърифлаш мураккаб бўлган сўз. Агар инсон қандайдир бир ғайриоддий ва шу билан бир вақтда аҳамиятли ва фойдали нарса яратган бўлса, биз уни “у ижод” деймиз. Шундай қилиб ижод жараён сифатида эмас, балки унинг оқибати орқали аниқланади.

Узоқ вақтлар давомида ижод–бу инсонга табиат эҳсон этган ноёб қобилият, у ҳар кимга ҳам берилмайди деб ҳисобланиб келинган. Психологларнинг таъкидлашича, ижод учун зарур хусусиятлар, шахсий сифатлар бевосита ўқувчиларнинг ижодкорлик фаолиятида ривожланади. Ижод-бу инсоннинг моддий ва маънавий бойликларни яратиш фаолияти бўлиб, унда инсон тафаккури, хотираси, тасаввури, диққати ва иродаси фаол иштирок этади ҳамда бутун билими, тажрибаси ва истеъдоди намоён бўлади.

Техник ижодкорлик ўқувчининг онгида, тўғридан-тўғри кузатилган ва амалда ўзгартирилган, воқеликка қўшимча равишда, “хаёлий, тасаввур қилинган майдонни шакллантирадиган, турли ақлий ҳаракатлари ўзгарадиган, бошқалар билан бирлашиб, ажралмас когнитив тузилмани ҳосил қиладиган” жараёни. Натижада ўқувчининг эҳтимолий соҳада хулоса қилиш, фаразларни тузиш, фикр юритиш имкониятига эга бўладиган фаолиятдир.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00927

НАТИЖАЛАР ВА МУҲОКАМА

Мактаб ўқувчиларининг конструктив ва техник қобилиятларини ривожлантириш учун кенг имкониятлар мавжуд бўлиб, турли хил материаллар, конструкторлардан ва техник буюмлардан фойдаланиш орқали турли дизайнлар яратилмоқда. Мактабда ўрганилаётган материал билан боғлиқ бўлмаган механизмлар, машиналар, робот моделлари, технологик жараёнлар билан танишиш, кўплаб мактаб ўқувчилари кўпинча уларни умумий маънода идрок этадилар ва машина, модель, механизмларнинг муҳим элементларини тушунишини қийинлаштиради.

Ўқувчилар техник ижодкорлигини ривожлантириш уч босқичда амалга оширилади:

Биринчи босқич - мотивацион-мўлжалли - ўқитувчи ўқувчиларни ижодий моделлашнинг келажакдаги ҳолати билан таништиради, уларни замонавий машиналар, саноат шароитида маҳсулот яратиш жараёни билан таништиради. Ўқувчилар текис ва уч ўлчовли геометрик шаклларни ясашни "босқичма-босқич" ўрганадилар. Ушбу босқичда, интерфаол усуллардан фойдаланган ҳолда, ўқувчилар машина ва механизмларни визуал равишда тасаввур қилиш имкониятига эга бўладилар, уларнинг ишлаши, тузилиши ва ҳаракатлар принципи тўғрисида билимга эга бўладилар. Мактаб ўқувчилари замонавий технологиялар инсоннинг минимал иштирокида мураккаб операцияларни қандай бажаришини кўришади. Ўқитувчи ўқувчилар билан биргаликда таҳлиллар билан ўқувчиларни суҳбатга жалб қилади, ўрганилаётган материалнинг мазмунини муаммоли ҳолга келтиради, бундай машинанинг моделини яратишда ўқувчиларнинг билим қизиқишини фаоллаштиради.

Иккинчи босқич - моделлаштириш ва конструкциялаш - ўқитувчи, интерфаол технологияларни (мия ҳужуми, муаммоли вазифалар, ролли ўйинлар ва бошқалар) амалга оширишга асосланган ҳолда, ўқувчиларни қўшма технологик ижодкорлик ҳолати билан таништиради, унинг жараёнида объектнинг технологик схемаси ишлаб чиқилади, таркибий қисмларнинг функционал алоқалари аниқланади. Ушбу босқичда ўқувчилар турли дизайнни жиддий, пухта ўрганишни бошлайди, бу ўйчанлик, изчиллик ва мослашувчанликни, атрофдаги, дунёдаги аналогларни кўриш ва улардан фойдаланишни талаб қилади.

Учинчи босқич - демо - ўқувчилар ўзларининг ота-оналарига, тенгдошларига ҳисобот, кўргазма ёки ҳисобот кўринишида, ўзи ясаган

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00927

машиналар ҳақида гапириб, фаолияти ва оқилоналигини, ривожланишдаги ўз ҳиссаларини (ўқитувчининг раҳбарлиги остида) таъкидлаб, бажарилган ишдан ҳиссий мамнуният оладилар. Ушбу босқичда статикдан динамик моделларга ўтилади.

Ўқувчиларни ижодий фаолиятга тайёрлаш методларидан муҳим аҳамият касб этганлари сифатида қуйидагиларни таъкидлаш мумкин:

1. Ижодий иштиёқ тренинги. Бу машқлар тизими бўлиб, ундаги ҳар бир машқ ва барча машқлар мажмуаси алоҳида шахс ёки бутун гуруҳ ижодий салоҳиятини ўстиришга хизмат қилади. Бунда шуни таъкидлаш лозимки, бу машқлар ихтиёрий мажмуа эмас, балки муайян тизимни ифодалайди. Машқларнинг бу тизими инсон ижодий ҳаракатларида субъектнинг қандай хусусиятлари ва қобилиятлари муҳим ҳисобланишини айтиб бериш учун асос яратади.

2. Масала ечиш. Масалалар ечишга ўргатиш, ўқувчиларни ижодий фаолиятга тайёрлашнинг аҳамиятли методи ҳисобланади, шу вақтдаки, қачонки ўқувчи уни ечишда ижодий машқ қилса.

3. Биргаликдаги ҳаракат.

4. Лойиҳалар яратиш.

Ўқувчиларда интеллектуал кератив кўникмалар ривожланиши уларнинг билиш фаолиятини фаоллаштирувчи методлар (муаммоли ўқитиш, диспут-дарси, ижодий қўллаш талаб этиладиган масала ва машқлар, анализ, синтез, ўқувчилар эгаллаган билимларни умумлаштириш ва тизимлаштириш) орқали амалга оширилади. Шуни таъкидлаш лозимки, фанлараро алоқадорликдан фойдаланиб билимларни мустаҳкам ва онгли равишда эгаллаш, фақат муаммоли ўқитиш шароитида амалга оширилиш мумкин. Ўқитувчи томонидан ўқувчида мавжуд назарий билим, ҳаётий ва ишлаб чиқариш тажрибаларидан фойдаланиб нотаниш масалани ечиш тақозо этиладиган муаммоли вазият яратилиши, уларнинг фикрлаш фаолияти ва фаоллигини кескин оширади.

ХУЛОСА

Замонавий дунёда илмий кашфиёт ва ихтиролар тобора ортиб бориши билан креатив шахсларга бўлган эҳтиёж ҳам кучайиб бормоқда. Ижодий фаоллик даражаси етарлича шаклланмаган одам атроф-олам томонидан унинг олдига қўйилаётган янгидан янги саволлар жавоби ва муаммолар ечимини топишга қийналади. Шу асосда ижодий ёндашувнинг етишмаслиги одамнинг дезадаптацияси сабабларидан бири сифатида гавдаланади. Зеро, ижод одам

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00927

ҳаётида янгича муҳитга фаол мослашув, ўзини шахс сифатида тўлиқ намоён этиш жараёнининг ажралмас қисмидир.

REFERENCES

1. Алимов Н., Тоғаев Х., Турматов Ж. Ўқувчиларни техник ижодкорлик фаолиятига р аҳбарлик қилиш // Касб-ҳунар таълими. -Т.: 2004. - № 3. – Б. 26-27.
2. Пардабаэв Ж.Э. “Ўқувчилар касб– ҳунар кўникмаларини ривожлантиришда робототехниканинг ўрни” Фан ва жамият, 2020 йил 2-сон., 81-83 б.
3. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
4. Hauser, S.M. (2000), “Education, ability, and civic engagement in the contemporary, United States. Social Sciences Results, Vol. 29 No 4, pp.556-582